

Ermənistan dövləti yalnız insanlarla deyil, abidələrlə də müharibə aparır...

Ermənistanın hələ öz dövlət müstəqilliyini elan etməmişdən qabaq Azərbaycana qarşı başladığı təcavüzkarlıq siyasəti müstəqillik illərində, necə deyirlər, yalnız siyasi-nəzəri görüş olmaqla qalmadı, gerçək müstəvi üzərində qanlı praktikaya keçdi. Öncələr daha çox sosial-məişət, incəsənət aləmində Azərbaycan mədəniyyət örnəklərinin “erməniləşdirilmə”sinin şahidi olurduqsa, həmin o “qanlı praktika” dövründə erməni üzü daha çox dağıntılar, yoxetmə, özünüküləşdirmə kimi vandallıqlarla müşahidə olundu. Yalnız “Sarı gəlin”imiz, dolmamız, lavaşımız, qara zurna, kaman və tütəyimiz... deyil, azərbaycanlıların tarix boyu yaratdığı, yaşatdığı və 90-cı illərdə işğala məruz qalan hər daş, hər tikili... erməniləşdirilməyə (yaxud ermənicə dağıdılmağa) başladı... Min bir bəhanə və “bəzəmə” ilə müharibə cinayətlərindən yayınma cəhdlərində bulunsa da, Ermənistan dövlətinin işğal bölgəsindəki maddi mədəniyyət abidələri ilə davranışı tam bir insanlıq suçudur!

Yalnız yerli, milli, respublika əhəmiyyətli abidələrin deyil, dünya mədəniyyət incilərinin də erməni vandallığından öz nəsibini alması, bizim necə bir zehniyyətlə – daha doğrusu, zehniyyətsizliklə üz-üzə qaldığımızı bir daha göstərir. Biz ermənilərin tək cəhəblərlə deyil, dinc əhali ilə, körpələrlə, qoca qadınlarla da elan olunmamış müharibə apardığını bilirik. Lakin dünya bunu anlamalıdır ki, ermənilər yalnız dinc azərbaycanlılarla deyil, bizim ölümlərlə də müharibə edir. Cəsədlər üzərində eksperimentlər aparılmasını, ölümlərin təhqir edilməsini, qəbristanlıqların dağıdılmasını başqa cür necə izah etmək olar?!

Bütün bunlar azmış kimi, hər kəsin bildiyi beynəlxalq hüququn məşhur “işğalçı işğalın nəticələrindən öz xeyrinə istifadə edə bilməz” prinsipi Ermənistan tərəfindən hər gün (işğal bölgəsinin hər yerində) pozulur. İşğal altındakı torpaqların altında, üstündə ələ keçən hər şeyi talamağı XXI əsrdə ancaq ermənilər özlərinə yaraşdırır... Bu, dünya multikulturalizm çağırışları ilə, sivilizasiyalararası dialoqla necə uzlaşdırıla, necə izah edilə bilər? Beynəlxalq ictimaiyyət mədəniyyət, maarif və elm sahələrində əməkdaşlığı dünya sülhü və təhlükəsizliyi təşviq etmək üçün önəmli bir yol hesab edərkən, Ermənistan tam yolsuzluğa seçib... Belə bir yolsuz, hüquqdanımaş zehniyyətlə mədəni mübadilə, məsələn, sülh mədəniyyətini təşviq etmək mümkündürmü? İlk olaraq, nifrət nitqindən imtina etməyi belə bacarmayan, mədəniyyət düşməni Ermənistan hakimiyyətinin

anladığı bir dil, bir üslub var: silah dili, müharibə üslubu!

Beləliklə, işğalçı Ermənistanın istisnasız olaraq, bütün əməli fəaliyyət sahələri üzrə, o sırada, mədəniyyət müəssisələrini dağıtması yaxud təyinatını tamamilə dəyişdirməsi, “erməniləşdirmə”si... humanitar təfəkkürlə bir araya sığmır. Ermənistan dövlətinin “xarakter”i başqa mədəniyyətlərə qarşı dözümsüzdür. Təsədüfi deyil ki, Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev işğalçı Ermənistanı “Failed state” – uğursuz dövlət adlandırır. İnsan cəmiyyətinin böyük bir mədəni irsə malik olduğu XX əsrin sonu və XXI əsrin başlanğıcında da, yenə işğalçılıq, soyqırımı aktı törətmək, hərbi cinayətlər etmək, özlüyündə, bəşər mədəniyyətinə qarşı çıxmamaqdır. Əlbəttə, bu hərbi cinayətlər tam haqsız yerə edilib, dinc insanların – körpələrin, qadınların, qocaların qanı tökülüb, minlərlə cavan ömürlük şikəst edilib...

Biz hələ onu demirik ki, Ermənistan faktiki monoetnik dövlətdir və onunla həmsərhəd dövlətlərin heç birində belə etnik mənşərə yoxdur. Hətta, dünyanın başqa bir coğrafiyasında da, hazırda monoetnik dövlət təsəvvür etmək çətindir. Üstəlik, həmin o monoetnik dövlətin (havadarlarının hərbi-siyasi dəstəyi ilə) işğala məruz qoyduğu tərəf, etnik mənşərə baxımından bölgənin ən zəngin ölkəsidir! Heç kəs inkar edə bilməz ki, məhz Azərbaycan Respublikası sivilizasiyalar və mədəniyyətlərarası dialoqun əsas ünvanlarından biridir... Ölkəmizdə insanlar dini, milli

mənsubiyyətdən asılı olmayaraq, min illər boyu sərbəst yaşayıb, yaşayıb və yaşayacaq. Burada, heç bir abidə dini, milli məzmununa görə mənfi münasibət görmür, tam əksinə, dövlət tərəfindən qorunur, gərəksə, təmir-bərpa işləri aparılır. Bunun “qarşılığında”, dünyaca məşhur Azərbaycan sənətkarları Bülbül, Nəvəvan və Üzeyir bəy Hacıbəylinin Şuşadakı bürünc büstlərinin Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən gülləbaran edildiyi dünyanın bildiyi acı gerçəkdir... Bu sətirlərin yazıldığı günlərdə ölkəmizin musəvi və provslav dinigörüşlü vətəndaşlarının sinaqoq və kilsələrdə Azərbaycan Ordusunun qələbəsi üçün dualar etməsi də, ölkəmizdə sivilizasiyalar və dinlərarası dialoqun, həmrəyliyinin səviyyəsini göstərməkdədir. Bu gözəl mənzərə önündə bir də, qarşı tərəfi təsəvvür edin: qriqorian məzhəbindən kənar dini abidələr ya barmaq sayı qədər qalıb, ya da dağıdılıb və ibadət yeri kimi deyil, tövlə kimi istifadə edilir... Belə halda, nəinki başqa din mənsubları Ermənistan silahlı qüvvələri üçün dua edər, hətta, heç qriqorian məzhəbi mənsublarının da duası Tanrı dərğahında qəbul edilməz!

Ermənistanın bədnam işğalçılıq praktikasının mədəniyyət planındakı acı gerçəkliyinin statistikasına diqqət yetirək. Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin ən yeni rəsmi açıqlamasına görə:

– İşğal edilmiş ərazilərdə viran edilmiş yaşayış evləri, təhsil, sənaye və kənd təsərrüfatı obyektləri ilə yanaşı,

yüzlərlə mədəniyyət müəssisəsi, o cümlədən 4,6 milyon kitab fondu olan 927 kitabxana, 808 mədəniyyət sarayı, klub və mədəniyyət evi, 85 musiqi və rəssamlıq məktəbi işğaldan və işğalçılardan “nəsibini” alıb... Bununla yanaşı, 100 mindən artıq eksponatın toplanmış 22 muzey və muzey filialı, 4 rəsm qalereyası, 4 teatr müəssisəsi, 2 konsert müəssisəsi, 8 mədəniyyət və istirahət parkı, işğaladək dövlət qeydiyyatına alınan 700-dən artıq tarix və mədəniyyət abidəsi, o cümlədən Cəbrayıl rayonunda 11 və 15 aşırımlı Xudafərin körpüləri (VII-XII yüzillər), Kəlbəcər rayonunda Gəncəsar və Xudavənd məbədləri (XIII yüzil), Ağdam rayonunun Xaçın Türbətli kəndində məqbərə (XIV yüzil), Füzuli rayonu ərazisində dünyanın ən qədim sakinlərinin yaşayış məskənlərindən olan Azıx mağarası, Şuşa Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu və başqaları... erməni vandalizminin acı zərbələrinə məruz qalıb. Onlardan bir çoxu bu gün də işğal altında saxlanılır və həmin abidələrlə işğalçı hərbiçilərin istəyinə uyğun davranılır.

Müzəffər ordumuz 27 sentyabrda bəri bir çox əraziləri işğaldan qurtardığı, bir çox məntəqəni də nəzarət altına götürdüyü üçün hazırda işğalçı yalnız Ermənistan silahlı qüvvələrinin tam nəzarəti altında qalmış abidələrə zərər vermək imkanına malikdir. Lakin biz tam əminlik ki, çox yaxın günlərdə torpaqlarımızın hamısını dövlətimizin tam nəzarətinə qaytarıb, oradakı bütün maddi mədəniyyət abidələrini də vandallıqdan qurtaracağıq. Beləliklə, abidələrimiz, toponimlərimiz öz həqiqi adlarına, məzmun və mahiyyətlərinə qovuşacaq. Tarixi sənədlər əsasında, mütəxəssis rəyi ilə lazımı təmir-bərpa prosesi həyata keçiriləcək, dünya mədəniyyətsevərlərinin, araşdırmaçı-yazaraqların, turistlərin və başqalarının ziyarət etməsinə imkan yaranacaq...

Onu da qeyd edək ki, Ermənistanın Azərbaycan mədəni irsinə qarşı vandallığı yalnız işğal altındakı Qarabağ torpaqlarında baş verməyib, Ermənistan Respublikasının hüddurları içindəki

bütün maddi-mədəniyyət abidələrimiz də ağır müdaxilələrə məruz qalıb, yaxud dağıdılıb.

İşğalçı dövlətin ərazisində çox sayda tarixi-memarlıq abidələrimiz – karvansalar, imarətlər, məscidlər, mavzoleylər, məqbərələr, qəbirüstü abidələr və s. mövcud olub. XX əsrin əvvəllərində İrəvan quberniyası ərazisində 310 məscid mövcud olub və onların hamısı yalnız dini ibadət yeri olması ilə deyil, memarlıq əsəri olması ilə seçilib. İrəvan qalasındakı bütün tarixi abidələr, o cümlədən İrəvan xanının sarayı və unikal Sərdar (Abbas Mirzə) məscidi məhv edilib. Bu gün Ermənistan Respublikası hüddurları içində azərbaycanlılara məxsus iki tarixi-memarlıq abidəsi qorunsa da, erməni hiyləgərliyi bu iki abidədən də yan keçməyib – İrəvandakı Göy məscidi “fars məscidi”, İrəvan yaxınlığındakı Əmir Səəd məqbərəsinə isə “türkmən abidəsi” kimi “serifikatlaşdırıblar”. Ermənistan ərazisindəki qəbristanlıqlarımız vandalcasına dağıdılıb. Azərbaycanlıların tarixi-etnik torpaqlarındakı izlərini silməklə yanaşı, bizə məxsus toponimlərə qarşı da vandallıq edən ermənilər, tarixboyu azərbaycanlıların yaşadığı 703 yaşayış məntəqəsinin adını erməniləşdirib.

Hazırda əsas hədəfimiz Ermənistanın işğalına və terroruna son verərək, BMT tərəfindən tanınmış ərazilərimizdəki abidələrimizi qoruma altına almaq, onları bərpa etmək olsa da, beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətini Ermənistan

ərazisindəki abidələrimizə də yönəltməkdə fayda var. Sadəcə bir məntiqi sual ortaya çıxır: tarix boyu öz dədə-baba torpaqlarında yaşamış azərbaycanlılar necə ola bilər ki, Ermənistan Respublikasının hüddurları içində qalmış ərazidə bir ədəd belə abidə yaratmamış olsun? 102 il əvvələdək mövcud olan abidələrimiz bir yana, bəs 1988-ci ilədək qorunub-saxlanmış abidələrimiz ötən illər ərzində hara qeyb olub?! Monoetnik bir dövlətin ərazisindəki bütün qeyb olmaların məsuliyyətini məhz ermənilər və Ermənistan dövləti daşıyır!

Onu da unutmuruq ki, Ermənistanın Azərbaycana qarşı elan olunmamış müharibəsinə nəticəsində həyatını itirmiş neçə sənət adamı, mədəniyyət xadimi və gələcəyi parlaq istedadlar vardı... Uzaq 1919-cu ilin soyuq fevral ayının 5-də, erməni polkovnikinin başçılığı ilə “Küllü” təpə deyilən yerdə belinə odlu samovar bağlanaraq, beş oğlu ilə birlikdə vəhşicəsinə öldürülən Aşıq Nəcəf... nə birinci, nə də sonuncu şəhid edilən mədəniyyət xadimi olmayıb...

Təsəllimiz odur ki, hazırda dünyanın harasında yaşamasından asılı olmayaraq, hər bir azərbaycanlının qürur yeri olan qüdrətli müstəqil dövlətimiz var və müzəffər ordumuz işğal altındakı torpaqlarımızı işğaldan azad etməkdədir!

Qənirə PAŞAYEVA,
Milli Məclisin Mədəniyyət
komitəsinin sədri